

УДК 342.9

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-1-4-7

В.О. АНОХІН,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ORCID: 0000-0002-7255-0920

ЮРИДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД ПРАВОВОЇ РОБОТИ

Стаття присвячена дослідженню юридичній діяльності підрозділів правового забезпечення державних органів, зокрема органів державної податкової служби, враховуючи певну ретроспективу. В статті наведено посилання та цитування науковців, предметом дослідження яких були, правова робота, діяльність юридичної служби та правове забезпечення в органах державної податкової служби. В статті констатовано те, що в організації діяльності будь-якого підприємства або організації завжди є функціональні підрозділи, що забезпечують виконання статутних завдань та функції, та забезпечуючі, до яких, зокрема, відносяться й юридичні. В результаті аналізу взаємовідносин адміністрації підприємства, установи організації, в статті пропонуються моделі такої взаємодії з різними суб'єктами, що надають правову допомогу. З-поміж співвідношення таких категорій як «правова робота» та «юридична діяльність», в дослідженні знайшли своє місце й узагальнення принципів юридичної діяльності. Дослідження вчених дозволяють стверджувати, що специфіка діяльності юриста полягає в організації правореалізації працівниками інших служб та залежно від повноважень органів, правову сторону діяльності яких вони забезпечують.

В результаті аналізу напрацювань юристів-практиків та науковців зроблено висновок, що правова робота є організаційним процесом, який забезпечує правильну та ефективну реалізацію чинного законодавства на кожному етапі як господарської діяльності, так і державного управління. Запропонована робота містить різні визначення та розуміння терміну «юридична діяльність», що свідчить про множинність підходів до дефініції цієї категорії. В роботі запропоновано структуру юридичної діяльності, яку утворюють суб'єкти, об'єкти, юридично значущі дії та події. Аналіз практичної діяльності в органах державної податкової служби дозволяє зробити висновок про те, що діяльність із застосуванням норм права стосується не лише юридичних підрозділів, а всіх структурних, в тому числі й функціональних.

Ключові слова: державна податкова служба, юридичні підрозділи, правова робота, юридична діяльність, правове забезпечення.

Постановка проблеми. Під час розбудови України як правової держави, що перебуває в стадії адміністративної та податкової реформ, правовій роботі відводиться величезна роль. Гармонізація норм національного законодавства із законодавством країн Європейського Союзу на шляху європейської інтеграції також обумовлює проведення масштабної правової роботи.

Проведення такої роботи неможливе без ґрунтовних знань права та наявності відповідних повноважень. Під час визначення суті правової роботи слід звернути увагу, що це діяльність осіб, які мають фахову підготовку й ґрунтовні знання в галузі права та повноваження організувати роботу органу щодо застосування й дотримання таким органом чинного законодавства. Не звертаючи увагу на те, що дослідження питання правового забезпечення, правової роботи та юридичної діяльності було предметом дослідження багатьох науковців та практикуючих юристів, це питання залишається актуальним, потребує певних узагальнень та визначень в дефініціях.

Стан дослідження. Юридичній роботі, поняттю «правова робота» та ролі правового забезпечення приділено чимало уваги. Зокрема, С.В. Несінова, вивчаючи питання правової роботи в податкових органах, уже відзначала, що це питання розглядалось у працях Ю.М. Аристакова, Л.Я. Голембо, І.В. Голованя, А.Б. Годес, В.Н. Карташова, В.К. Кроля, М.С. Мамутова, А.В. Маврина, П. Мединцева, П.В. Мельника, А.Н. Раєвського, Д.Я. Семир'янова, І.С. Стаценко-Сургучової, Л.В. Трофімової, В.Й. Чуднова, Л.М. Шор та інших науковців.

Мамутов В.К., досліджуючи діяльність юридичної служби, слушно зауважив, що юридична служба – частина апарату управління, яка відрізняється тим, що не тільки сама веде визначену ділянку правової роботи, але й виступає як основний організатор щодо інших підрозділів у їхній правовій діяльності. Тобто вона є активним організатором правової роботи [1, с. 13].

Метою статті є спроби виокремити організаційну частину та правову частину юридичної діяльності, в результаті здійсненого аналізу запропонувати моделі взаємодії адміністрації підприємства з суб'єктами надання правової допомоги, дослідити співвідношення таких категорій як «правова робота» та «юридична діяльність», узагальнити принципи юридичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Донедавна, коли йшлося про правову роботу, малась на увазі робота юридичних підрозділів підприємства. Недарма юристи на підприємстві вважались найбільш обізнаними в галузі права, незважаючи на те, що будь-яка організаційна структура будь-якого органу (підприємства, установи, організації) має як функціональні підрозділи, так і власне юридичні. Функціональні підрозділи, виконуючи свої функції постійно та безпосередньо, застосовують вузьке коло нормативно-правових актів, саме тих, які стосуються діяльності цього структурного підрозділу. Водночас юрист має бути обізнаним у всіх таких вузьких колах, щонайменше відповідно до кількості функціональних підрозділів.

Саме тому неможливо не погодитись із думкою Г.Л. Знаменського, що юридична служба цілком закономірно має бути (і є в більшості випадків) центром, своєрідним штабом, який організує діяльність щодо реалізації правових норм, дотримання законності [2, с. 35].

Аналіз правової роботи в установах та організаціях дозволяє виділити такі моделі взаємодії:

- адміністрація самостійно організовує здійснення правової роботи, тобто без залучення фахівців. У цьому випадку така правова робота є відносно ефективною та можлива в разі застосування нормативно-правових актів незначної кількості;
- залучення стороннього фахівця з юридичної роботи. Таким чином, частину організаційної роботи бере на себе адміністрація. Юридичний аутсорсинг на сьогодні є досить поширеною моделлю організації правової роботи на підприємствах та в організаціях. У цьому випадку немає потреби мати в штаті власних юристів;
- юридична служба входить як структурний підрозділ до складу організації. Юридична служба підпорядковується керівникові (адміністрації) організації;
- адміністрація користується правовою допомогою як штатних юристів, так і залучених ззовні (юридичний аутсорсинг) з метою виконання окремої правової роботи. При цьому

юридична служба не взаємодіє із залученими ззовні юристами;

– адміністрація користується правовою допомогою штатних юристів, які координують співпрацю з юристами, залученими ззовні.

Такої самої думки дотримуються й автори монографії «Організація правової роботи в органах державної податкової служби України» [3, с. 72].

По суті, правова робота повинна забезпечити якнайбільшу реалізацію прав та дотримання законності під час виконання обов'язків у сфері державного управління відповідною галуззю суб'єктами правовідносин. Водночас метою має бути забезпечення охорони прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, з одного боку, та держави, яку представляють її органи управління, з іншого.

Правова робота, як елемент державного управління, реалізується через діяльність юридичної служби в ОДПС, яка співпрацює з іншими структурними підрозділами ОДПС, однак обсяг такої роботи в юридичному підрозділі є домінуючим. Отже, не лише юридичні підрозділи виконують правову роботу.

Частина правової роботи в правозастосовній діяльності притаманна й діяльності функціональних підрозділів, інших посадових осіб, керівництва органу ДПС.

Так, підрозділи податкової міліції в рамках чинного на той час Закону України «Про державну податкову службу», як й органи міліції в системі МВС України (у подальшому поліції), у цілому реєстрували повідомлення про вчинення злочину, здійснювали досудове розслідування та оперативно-розшукові заходи, уживали заходів щодо відшкодування завданої злочинном шкоди. Водночас на керівника органу ДПС або його першого заступника, який був зазвичай керівником підрозділу податкової міліції (у подальшому поліції), покладался обов'язок щодо процесуального реагування шляхом застосування заходів впливу та примусу, передбачених податковим та адміністративним законодавством. Такий стан справ ставить високі вимоги до рівня володіння правовими знаннями та вміння їх застосовувати. У свою чергу, саме юридичний підрозділ повинен надати кваліфіковану правову допомогу керівникові під час застосування норм права.

Зазначене відповідає тезі М.К. Золотарьової стосовно того, що повноваження ДПІ доцільно поділити залежно від суб'єктів їхнього застосування на:

- повноваження, що належать виключно начальникам ДПІ або їхнім заступникам;
- повноваження посадових осіб ДПІ [4, с. 17].

М.С. Кроль зазначав, що специфіка діяльності юрисконсульта на підприємстві полягає в організації правореалізації працівниками інших служб [5, с. 149]. Отже, науковець підтверджував те, що правова робота, без сумніву, має ознаки організаційної діяльності.

Як бачимо, учені та практики дійшли єдиної думки, що правова робота є організаційним процесом, який забезпечує правильну та ефективну реалізацію чинного законодавства на кожному етапі як господарської діяльності, так і державного управління. При цьому на зміст такої роботи покладається організація всього процесу нормозастосування та його впорядкування.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що процес правозастосування та правова робота є не одним і тим самим процесом, хоча за своєю суттю є досить близькими поняттями. Крім повсякденної роботи щодо нормозастосування працівниками всіх служб та підрозділів, правова робота впливає ще й на організацію та унормування процесу нормозастосування та нормотворення. Отже, не можна не помітити такої відмінності правової роботи, як організаційна складова діяльності.

Юридична наукова література розглядає юридичну діяльність із різних точок зору, ототожнюючи правову діяльність та юридичну практику, діяльність фахівців у галузі права. Також є позиція, що юридична діяльність (правова робота) – це елемент правової системи. Ці визначення досить сумбурні, вони не дозволяють чітко розмежовувати зазначені терміни й не пояснюють властивості юридичної діяльності. Такий стан справ зумовлює те, що визначення юридичної діяльності є одним з актуальних завдань загальної теорії права.

На співвідношення визначень права «діяльність» та «юридична діяльність» як загального й часткового звертав увагу у своїх працях С.Д. Гусарев. Під правовою діяльністю науковець

запропонував розуміти вид соціальної діяльності, що провадиться із застосуванням правових засобів, спрямованих на отримання правового результату. Унаслідок такої діяльності створюються норми права, право розвивається та реалізується в процесі суспільних відносин.

Розглядаючи співвідношення правової роботи та юридичної діяльності (практики), Л.В. Трофімова наполягає на такому. Юридичною практикою слід уважати цілепокладену діяльність, яка пов'язана з правовими нормами й спрямована на реалізацію та застосування законодавства в сукупності з набуттям навичок і досвіду в суспільно-правовому житті та юриспруденції, урахуванням результатів перевірки на достовірність певних настанов, положень або висновків, що впливає на перетворення об'єктивної дійсності та розвиток пізнання. Правова робота – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення умов дотримання законності, що здійснюються правовими формами й методами всіма органами управління, організаціями, посадовими особами та громадянами в усіх сферах суспільного життя. Отже, юридична практика є складовим і важливим елементом правової роботи, що взаємопов'язані між собою [6, с. 12].

С.Д. Гусарев визначив юридичну діяльність так: «юридична діяльність – це різновид правової діяльності, що здійснюється у формах практичної, освітньої та наукової діяльності юристами, на професійній основі, з метою отримання відповідного правового результату, задоволення потреб та інтересів соціальних суб'єктів» [7, с. 16].

Таке визначення, на нашу думку, відображає основні характеристики юридичної діяльності, що, зі свого боку, дозволяє відокремити юридичну діяльність від неюридичної (правової) діяльності.

Вивчаючи множинність підходів у визначенні терміна «юридична діяльність», можна дійти висновку, що остання характеризується такими ознаками:

- наявна в галузі права;
- спеціальна фахова підготовка притаманна особам, які провадять цю діяльність;
- така діяльність організовує діяльність інших служб та підрозділів;
- спрямована на упорядкування та уніфікацію процедур у суспільстві;
- передбачає можливість застосування правових та неправових засобів;
- регулюється соціально-правовими нормами;
- проявляється в науково-практичній та освітній формах.

Як зазначає юристка-науковиця О.В. Мінченко, методологічною основою вивчення юридичної діяльності є використання як діяльного, так і структурного підходу, що дозволяє виокремити такі елементи правової системи як: 1) інституційна підсистема; 2) нормативна (регулятивна) підсистема; 3) ідеологічна підсистема; 4) функціональна підсистема. При цьому юридична діяльність має розглядатися у складі функціональних елементів правової системи як різновид соціальної діяльності, що провадиться юристами на професійній основі та відбувається в трьох формах, на підставі чого виокремлюються їх три види: юридична практична діяльність, юридична наукова діяльність, юридична навчальна діяльність [8, с. 13].

Слід звернути увагу на те, що дефініція «юридична діяльність» у цій роботі має розглядатись через призму спрямованості на розкриття сутності правової роботи юридичних та інших структурних підрозділів податкових органів. Тому пріоритетом у розумінні цього терміну є саме практична юридична діяльність, незважаючи на науково-практичну та освітню триангулярність, адже юридична діяльність насамперед має забезпечити досягнення податковою службою поставлених перед нею завдань, що обумовлює саме практичний аспект.

Розглядаючи структуру юридичної діяльності, не можна не відзначити, що це внутрішній та зовнішній взаємозв'язок складових частин. Такий взаємозв'язок забезпечує цілісність та збереження властивостей під час внутрішнього та зовнішнього впливу. Процеси євроінтеграції, гармонізації національного законодавства із законодавством Євросоюзу спровокували таку характерну рису в структурі юридичної діяльності, як динамізм.

Учасники взаємовідносин, об'єкти правовідносин, юридично значущі дії та події утворюють структуру юридичної діяльності.

Учасниками юридичної діяльності є суб'єкти правовідносин із професійною, фаховою належністю в будь-якій формі вираження від особи до об'єднань. Характеризувати таких

суб'єктів можна за професійними, інтелектуальними, психофізичними та іншими ознаками.

Під об'єктом зазвичай прийнято розуміти суспільні відносини, які в цьому випадку будуть виникати між суб'єктами під час провадження юридичної діяльності.

Спрямованість на отримання належного та бажаного результату дозволяє визначити ефективність дій фахівця в галузі права. Мета, як елемент юридичної діяльності, являє собою маркер, який через застосування норм права дозволяє узгодити форми та засоби отримання результату.

Засобами є явища матеріального світу, під час застосування яких передбачається досягнення мети, тобто отримання результату.

Форми юридичної діяльності можна назвати наступним елементом структури. До таких форм слід зарахувати зовнішні та внутрішні форми, правові та організаційні.

Також до елементів структури можна зарахувати прояви людської поведінки, що породжують юридично значущі наслідки та/або пов'язані з ними, тобто дії. С.Д. Гусарев у своїй праці виділяє такі типи дій юристів: за критерієм змісту – правотворчі, правозастосовні, інтерпретаційні; за формою здійснення – вербальні, конклюдентні, письмові; за способом діяльності – прогностичні, соціально-комунікативні, індивідуально-виховні, агітаційні, імперативні тощо [7, с. 18].

Зазначені вище елементи формують базу юридичної діяльності як явища та забезпечують схоронність властивостей за умов внутрішнього та зовнішнього впливу.

Об'єктивна реальність свідчить про те, що відбувається розширення кількості суб'єктів провадження правової діяльності, також з'являються нові форми, засоби та методи провадження такої діяльності. Усе це зумовлює необхідність нової інтерпретації теоретичної моделі структури юридичної діяльності, хоча, по суті, вона є незмінною.

Властивості, що визначені нормативно, є обов'язковими в юридичній професії, підлягають суспільному контролю, зумовлені наявністю відповідної системи гарантій та відображають головне, що є в професії з позиції законодавця [9, с. 18].

Далі авторка зауважує, що наукові – це властивості іншого походження, які недоцільно називати похідними від нормативних, тому що вони характеризують юридичну практичну діяльність на науковому рівні сприйняття. До них слід зарахувати такі: юридична (практична) діяльність є складовим елементом правової системи, має внутрішню структуру, риси конфліктності, системності, колективності, є основною формою провадження юридичної діяльності. Тоді як нормативними характеристиками слід уважати: законність, формалізованість, процедурно-процесуальний характер, обов'язковість ухвалених владних рішень, професійність праці юристів. Серед них виокремлюється група ознак деонтологічного змісту: чесність, порядність, сумлінність, справедливість, конфіденційність, що загалом свідчить про єднання на нормативному рівні правових та моральних засад [9, с. 19].

Юридична практична діяльність, або як її ще називають юридична практика, як і будь-яка корисна суспільна діяльність, базується на принципах. Ці принципи встановлені в нормативно-правових актах, актах управління, наукових працях. Таким чином, з одного боку, нормативну базу принципи права формують завдяки нормативно-правовим актам, а з іншого – ідеологічним підґрунтям. Саме це підтверджує наявність взаємозв'язку між принципами права та правовими формами життєдіяльності суспільства.

На нашу думку, до головних принципів юридичної діяльності слід зарахувати:

- верховенство права;
- законність;
- рівність суб'єктів перед правом та законом;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- професійну незалежність та неупередженість;
- професіоналізм.

До принципів юридичної діяльності належать і соціальні принципи, такі як:

- справедливість;
- гуманність;

– демократизм тощо.

Аналіз практичної діяльності в органах ДПС України свідчить про те, що діяльність всіх структурних підрозділів, як функціональних, так й обслуговуючих, має правовий характер, а тому повинна відповідати чинним нормам законодавства.

Водночас така діяльність безпосередньо пов'язана із застосуванням норм права, а також із:

- адмініструванням надходжень до бюджетів;
- запобіганням податковим правопорушенням;
- забезпеченням дотримання кримінально-процесуального, цивільно-процесуального, господарсько-процесуального, адміністративно-процесуального законодавства та законодавства, що регулює притягнення до адміністративної відповідальності під час забезпечення надходжень до бюджетів.

Однак зі спливом часу між теорією та практикою виникла прірва, обумовлена не тільки економіко-правовою політикою попередніх політичних режимів, а й недостатньою кількістю методологічних розробок.

Висновки. Нагально необхідним є вдосконалення юридичної діяльності як виду правової роботи у сфері державного управління, що контролює забезпечення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Удосконалення юридичної діяльності органів ДПС спостерігається й сьогодні, адже органи ДПС перебувають у перманентному стані реформ. Слід зазначити, що податкова реформа є складовою адміністративної реформи, яка триває понад 20 років.

Погоджуємось з думкою К.І. Белякова, який зауважив, що структурам, процедурам і регламентам управління властива велика інерційність. Їхня зміна і тим більше скасування наштовхуються не тільки на психологічні бар'єри (у разі, якщо керівники звикли до наявних процедур), але й на особистий інтерес [10, с. 268]. І з цим важко сперечатись, оскільки нерідко буває навмисне нерозуміння проблем, бажання за будь-яку ціну виправдати старі структури, власну посаду та свої функції.

Список використаної літератури

1. Мамутов В.К., Юдин В.Я. Закон на страже економіки. *Економическая газета*. 1966. № 47. С. 13.
2. Знаменский Г.Л. Совершенствование хозяйственного законодательства: Цель и средства. Киев: Наук. думка, 1980. 187 с.
3. Організація правової роботи в органах державної податкової служби України: теорія, методологія, практика: монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 440 с.
4. Золотарьова М.К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 229 с.
5. Кроль М.С. Пути совершенствования механизма правореализации в народном хозяйстве. *Связь юридической науки с практикой*. Москва: Институт государства и права АН СССР, 1986. С. 149–151.
6. Трофімова Л.В. Організаційно-правове забезпечення діяльності юридичних підрозділів органів державної податкової служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2003. 22 с.
7. Гусарев С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. 35 с.
8. Мінченко О.В. Особливості здійснення юридичної діяльності в умовах германської правової сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 21 с.
9. Несинова С.В. Проблеми юридичної діяльності як різновиду правової роботи в органах ДПС України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Сер.: Юридичні науки. 2013. № 1. С. 15–22.
10. Беляков К.І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. 576 с.

LEGAL ACTIVITY AS A TYPE OF LEGAL WORK

Vadym O. Anokhin, PhD in Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Alfred Nobel University (Ukraine).

E-mail: anokhin.v@duan.edu.ua

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-1-4-7

Keywords: *state tax service, legal units, legal work, legal activity, legal support.*

The article is devoted to the study of the legal activities of the legal support units of state bodies, in particular the bodies of the state tax service, taking into account a certain retrospect. The article contains references and citations of scientists whose research subjects were legal work, the activities of the legal service and legal support in the state tax service bodies. The article stated that in the organization of the activities of any enterprise or organization there are always functional divisions that ensure the performance of statutory tasks and functions, and those that provide, which, in particular, include legal. As a result of the analysis of the relations between the administration of the enterprise and the institution of the organization, the article proposes models of such interaction with various entities that provide legal assistance. Among the correlation of such categories as "legal work" and "legal activity", the research found its place and generalization of the principles of legal activity. Scientists research allows us to claim that the specificity of a lawyer's activity contains law enforcement activity of employees of other services and depends on the body's level whose legal side of activity they provide. As a result of the analysis of the work of lawyers and scientists, it was concluded that legal work is an organizational process that ensures the correct and effective implementation of current legislation at every stage of both economic activity and state administration. The proposed work contains different definitions and understandings of the term "legal activity", that indicates the multiplicity of approaches to the definition of the considered category. The work proposes a structure of legal activity, which is formed by subjects, objects, legally significant actions and events. The analysis of practical activities in the bodies of the state tax service allows us to conclude that activities with the application of legal norms concern not only legal divisions, but all structural ones, including functional ones.

References

1. Mamutov, V.K., Yudyn, V.Ia. (1966). *Zakon na strazhe ekonomyky* [The law protects the economy]. *Ekonomycheskaia hazeta* [Economic newspaper], no. 47, 13 p.
2. Znamenskyi, H.L. (1980). *Sovershenstvovanye khoziaistvennogo zakonodatelstva: Tsel y sredstva* [Improvement of economic legislation: Purpose and means]. Kyiv, Scientific thought, 187 p.
3. *Orhanizatsiia pravovoi roboty v orhanakh derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Organization of legal work in the bodies of the state tax service of Ukraine: theory, methodology, practice]. Monograph. Irpin, National Academy of DPS of Ukraine, 2004, 440 p.
4. Zolotarova, M.K. (2009). *Administratyvno-pravovyi status derzhavnykh podatkovykh inspektsii*. Diss. kand. yuryd. nauk [Administrative and legal status of state tax inspections. Candidate of legal sci. diss.]. Dnipropetrovsk, 229 p.
5. Krol, M.S. (1986). *Puty sovershenstvovaniya mekhanizma pravorealizatsyy v narodnom khoziaistve. Sviiaz yurydycheskoi nauky s praktykoi* [Ways to improve the mechanism of legal implementation in the national economy. Connection of legal science with practice]. Moscow, Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the USSR, pp. 149-151.
6. Trofimova, L.V. (2003). *Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti yurydychnykh pidrozdiliv orhaniv derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. Avtoref. Diss. kand. yuryd. nauk [Organizational and legal support of legal divisions of the State Tax Service of Ukraine. Autoref. Candidate of legal sci. diss.]. Irpin, 22 p.
7. Husariev, S.D. (2007). *Yurydychna diialnist: metodolohichni ta teoretychni aspekty*. Avtoref.

Diss. dokt. yuryd. nauk [Legal activity: methodological and theoretical aspects. Autoref. Dr. of legal sci. diss.]. Kyiv, 35 p.

8. Minchenko, O.V. (2009). *Osoblyvosti zdiisnennia yurydychnoi diialnosti v umovakh hermanskoi pravovoi simi*. Avtoref. Diss. kand. yuryd. nauk [Peculiarities of legal activity in the conditions of the German legal family. Autoref. Candidate of legal sci. diss.]. Kyiv, 21 p.

9. Nesynova, S.V. (2013). *Problemy yurydychnoi diialnosti yak riznovydu pravovoi roboty v orhanakh DPS Ukrainy* [Problems of legal activity as a type of legal work in the bodies of the DPS of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Ser: Yurydychni nauky* [Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Ser: Legal Sciences], no. 1, pp. 15-22.

10. Bieliakov, K.I. (2008). *Informatyzatsiia v Ukraini: problemy orhanizatsiinoho, pravovoho ta naukovooho zabezpechennia* [Informatization in Ukraine: problems of organizational, legal and scientific support]. Monograph. Kyiv, KVITS, 576 p.

Одержано 10.11.2022.